

El llenguatge

Cargolar-se de riure

5/X/1979

Es ben sabut que «tornillo» és un castellanisme i que la forma correcta del català que hi equival és cargol. Però no és únicament aquest mot que ha aconseguit d'introduir-se en el nostre llenguatge, sinó també alguns dels derivats i els modismes que ha originat i, fins i tot, com veurem, algun que no hi té res a veure i que hom hi relaciona indegudament.

Els verbs que expressen l'acció d'unir dues peces amb un cargol o bé d'endinsar aquest en un forat prement-lo i imprimint-li un moviment de rotació són collar i cargolar, i no pas cap derivat de «tornillo». L'operació inversa, és clar, s'expressa per mitjà dels seus composts formats amb un prefix negatiu: descollar i descargolar. Així mateix, l'eina amb què se sol realitzar aquesta mena d'operacions és un tornavis. S'usen també els derivats verbals descargolador i collador però cal evitar, és evident, la forma «destornillador» a què algú encara recorre.

D'algú que demostra tenir poc seny o enteniment es diu a vegades que «li falta un tornillo», modisme clarament degut a la influència del castellà. N'hi ha que volen dissimular o esmenar aquesta condició dient que «li falta un cargol», però no creiem pas que aquesta solució sigui vàlida. No ens manquen pas modismes propis per a expressar el mateix significat: estar tocat del boiet, estar totcat de l'ala, tenir una arrel de boig, faltar un bull (a algú), no ésser-hi tot... També hi ha qui no s'està de dir «apretar-li els tornillos!». Un dels verbs esmentats, usat figuradament, expressa exactament el mateix significat: collar.

A partir del mot «tornillo», que significa tendrum, el castellà ha creat el modisme «destornillarse de risa», que alguns transformen indegudament, per influència de «tornillo», en «destornillarse...». En català també se'n ha encomanat aquest modisme i l'acabem de veure usat per un bon publicista. Però és evident que, en la nostra llengua, tan incorrecte és «destornillar-se» com «destornillar-se», forma, aquesta darrera a la qual deu haver contribuït el fet que la nostra expressió genuïna és, justament, cargolar-se de riure. Sense oblidar, però, fer-se un fart (o un tip) de riure, tencar-se de riure, petar-se de riure, repentar-se de riure...

Albert Jane